

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2023.90.19>

Н. А. Несторук

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики викладання
Горлівського інституту іноземних мов Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

А. А. Шарко

старший викладач,
старший викладач кафедри германської філології
Горлівського інституту іноземних мов Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ: КОНЦЕПЦІЯ БЕЗКОНФЛІКТНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Студіювання освітнього процесу закладів освіти виявило необхідність пошуку достатньо коректних та науково обґрунтованих методів та інструментарію безконфліктного педагогічного менеджменту.

Доведено, що конфлікти між учасниками освітнього процесу можуть негативно впливати на якість освіти в цілому, і розв'язання конфліктних ситуацій вбачаємо в їх профілактиці; мінімальному втручанні до них; прямій розмові між сторонами конфлікту; умінні слухати позицію іншої сторони; контролі емоцій; прагненні до компромісу; застосуванні методу емпатії, тобто звернення до третьої сторони, що зможе допомогти сторонам зрозуміти один одного і знайти рішення, яке буде прийнятним для всіх.

Аналізуючи аспекти педагогічного спілкування визначено, що педагогічний такт та етика в професійній діяльності педагогічного менеджера можуть виступати як коректні та науково обґрунтовані методи впливу на суб'єктів навчально-виховного процесу.

Визначивши можливості та потенціал використання позитивної психології на заняттях з іноземних мов, з'ясовано, що її впровадження сприяє збільшенню мотивації здобувачів освіти. Цей підхід допомагає знайти позитивні сторони навчання мови, надихає на досягнення успіху та створює стимул для активізації навчальної діяльності. Другий важливий аспект – це покращення самооцінки. Позитивна психологія сприяє розвитку позитивного сприйняття себе, допомагаючи здобувачам освіти розкрити свій потенціал і розуміти власні досягнення. Крім того, позитивна психологія також допомагає зменшити стрес, який може виникати під час навчання, особливо перед важливими іспитами. Не менш важливий аспект – це розвиток соціальних навичок та співпраці. Наголошується на тому, що впровадження позитивної психології сприяє покращенню взаємин між учасниками освітнього процесу, створюючи позитивну атмосферу сприяючи розвитку спільної роботи.

Автором обґрунтовано: тільки той сучасний та креативний педагогічний менеджер може стати гарним взірцем для наслідування, який любить та з повагою відноситься до кожного здобувача освіти. Крім цього, саме гарна співпраця між учасниками освітнього процесу, дружнє партнерство на занятті та спільний процес вивчення чогось нового є великим успіхом в навчально-виховному процесі закладу освіти.

Ключові слова: здобувачі освіти, педагогічний менеджер, конфлікт, позитивна психологія, педагогічне спілкування.

Постановка проблеми. Натепер дуже багато розмов про сучасну освіту, але треба зауважити на тому, що гарантія успіху навчально-виховної діяльності закладу освіти буде завдяки сучасному та креативному освітньому менеджеру. Сучасна освіта ставить перед собою завдання не тільки передати знання здобувачам освіти, але й сприяти їхньому розвитку та психологічному самопочуттю. В цьому контексті позитивна психологія, яка вивчає фактори, що сприяють щасливому та задоволеному життю, набуває все більшої акту-

альності в освітній сфері, що є особливо актуальним завданням в умовах війни. Проблеми у спілкуванні між учасниками освітнього процесу зумовлені постійною взаємодією двох різних ментальних світів, а саме: світу викладача/науково-педагогічного працівника (досвід, знання, переконання, ціннісні орієнтири свого покоління тощо) і світу здобувача освіти (проблеми і протиріччя, зростання, розвиток особистості, бажання вчитися і спробувати все тощо). Питання освітньої етики й такту в сучасних умовах є також актуаль-

ними, оскільки етичні правила спеціальності дають підказку – в якому напрямку роботи педагогічного менеджера реалізувати його власні плани. Але практична діяльність викладачів не завжди відповідає нормам професійного такту [12] та етики [7; 14]. Це пов'язано зі складністю та суперечливістю освітньої практики. Для цього потрібні достатньо коректні та науково обґрунтовані методи [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Одним з перших словосполучення «позитивна психологія» став використовувати А. Маслоу, коли створював психологічний портрет особистості, що само актуалізується [16]. Наприкінці 90-х років ХХ століття в працях М. Селігамана, К. Петерсона, Е. Дінера та М. Чиксентмігаї почали активно досліджуватись позитивні аспекти психології, такі як щастя, задоволення життям, оптимізм, радість та інші. Так, М. Селігман, вважав, що вона вивчає чинники оптимального функціонування і благополуччя людини та людських співтовариств [17, с. 13]. І. Бонівел відмічає, що «позитивна психологія – це наука про позитивні аспекти людського життя, такі як щастя, благополуччя і процвітання» [5, с. 148]. Психологію ділового спілкування тлумачила Л. Змієвська, психологію спілкування Л. Шрагіна [15], управління Л. Карамушка, тактику спілкування Н. Бутенко [1], особливості комунікативної поведінки в процесі спілкування В. Каплінський [3], фасилітацію В. Dignen [18] й інші. Але, як показав аналіз літературних джерел, з'явилась необхідність пошуку достатньо коректних та науково обґрунтованих методів та інструментарію безконфліктного педагогічного менеджменту.

Метою статті є презентація коректних та науково обґрунтованих методів та інструментарію безконфліктного педагогічного менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вивчення іноземних мов є важливим аспектом освіти, оскільки це відкриває доступ до глобальної спільноти та можливостей міжнародного спілкування. Проте, навчання може бути важким і викликати стрес у тих, кого навчаємо, коли навантаження зростає і ставляться вимоги до успіху на ЗНО та ДПА. Використання позитивної психології може допомогти здобувачам освіти більш ефективно навчатися, краще впоратися зі стресом, підвищити мотивацію та знайти радість у навчанні. Одним із пріоритетних напрямків застосування позитивної психології є її використання в старшій школі, в період, коли підлітки стикаються з одними із найбільш складних викликів – фізіологічними, психологічними і соціальними змінами, що супроводжують перехід від дитинства до дорослості. Даний перехід, в свою чергу, часто викликає стрес, невизначеність, внутрішні та зовнішні конфлікти, які є невід'ємною частиною людського життя. Вони виникають у всіх сферах нашої діяльності, зокрема

і в освітньому середовищі. Конфлікти між здобувачами освіти та педагогами можуть негативно вплинути на навчально-виховний процес, що в свою чергу може спричинити спадання рівня якості освіти, виникнення стресів, погіршення психологічної атмосфери, відчуття незадоволеності собою і оточуючими, а також можливе і відрахування із освітнього закладу. Проблеми, які постійно постають під час навчання, викликані напруженістю відносин між головними суб'єктами цієї сфери – здобувачами освіти, педагогічними менеджерами, родиною та керівництвом навчального закладу. Віддалення та маніпуляції здобувачів освіти з боку викладачів створює джерело напруги та конфлікту, оскільки діяльність вчителя полягає в безперервних стосунках з молоддю, і якщо ці стосунки формалізовані та маніпулятивні, то з боку вчителя виникне неприйняття та опір учня, а отже, навчально-виховний процес стає деструктивним. В основі будь-якого конфлікту знаходиться певна ситуація, яка переходить у конфлікт [1, с. 374; 7, с. 5; 3, с. 68] лише за наявності певних вчинків або дій обох сторін. В закладах освіти всі конфліктні ситуації, що виникають між викладачами та здобувачами освіти, можна поділити на прості та складні. Прості конфлікти розв'язуються тим, що вчитель організовує поведінку здобувачів освіти без їхнього опору (наприклад, припиняє бійку). До складних освітніх конфліктів належать: конфлікти навчальної діяльності; конфлікти поведінки або вчинків; конфлікти взаємин; мотиваційні конфлікти; конфлікти «учитель – учень» тощо. Для подолання конфліктних ситуацій, щоб уникнути негативних наслідків, які можуть виникати під час освітнього процесу, так щоб кожен індивід не залишився ображеним та перебував у комфортному психологічному стані (середовищі), потрібно постійно знаходити шляхи вирішення або розв'язання конфліктних ситуацій між здобувачами освіти та педагогічними менеджерами. Основні правила вирішення або розв'язання конфліктних ситуацій між учасниками освітнього процесу [8]:

– Профілактика конфліктів. Конфлікти можуть бути деструктивними, якщо вони не врегульовані належним чином. Вони можуть призвести до ворожнечі, насильства та навіть втрати інтересу до навчання. Тому профілактика конфліктів в освітньому процесі є важливою складовою забезпечення сприятливого освітнього середовища для здобувачів освіти та педагогічних менеджерів.

– Мінімальне втручання. У деяких випадках конфлікт можна вирішити, просто не реагуючи на нього. Це можливо, якщо конфлікт є незначним і не викликає негативних наслідків;

– Пряма розмова. Якщо конфлікт є серйозним, необхідно провести пряму розмову між сторонами. Метою розмови є розуміння позиції кожної сторони і знаходження компромісного рішення.

– Уміння слухати. Перш ніж говорити, необхідно уважно вислухати позицію іншої сторони. Це допоможе зрозуміти її точку зору і знайти спільну мову.

– Контроль емоцій. Необхідно стримувати негативні емоції, такі як гнів, агресія. Це допоможе уникнути конфлікту і знайти конструктивне рішення.

– Прагнення до компромісу. Не завжди можна повністю задовольнити вимоги кожної сторони. Тому необхідно прагнути до компромісу, який буде прийнятним для всіх.

– Метод емпатії. Це психологічний метод, який використовується для розуміння та співпереживання емоцій іншої людини. Він ґрунтується на здатності людини поставити себе на місце іншої людини та зрозуміти її точку зору, тобто цей метод дозволяє сторонам конфлікту відчувати співчуття один до одного і знайти спільну мову.

– Звернення до третьої сторони. Якщо конфлікт не вдалося вирішити самостійно, можна звернутися до третьої сторони, наприклад, до психолога, соціального педагога або іншого педагога. Третя сторона може допомогти сторонам зрозуміти один одного і знайти рішення, яке буде прийнятним для всіх.

Концепцією позитивної психології є переконання, що психічне здоров'я та щастя людини не обмежується відсутністю психічних розладів, а включає в себе позитивні аспекти, такі як сенс життя, самореалізація, задоволення від досягнень та позитивні взаємовідносини. Позитивна психологія дала поштовх для розвитку нових методів та інструментів, спрямованих на підвищення життєвого задоволення та психічного благополуччя. Ці інтервенції використовуються в практиці психологічної допомоги, освіти, бізнесі та інших сферах. Згідно з думкою Іванова С. та Іванової Л., в умовах зростання в Україні рівня депресійного стану населення, зокрема, молоді, особливого значення набуває психологічна робота з підлітками у напрямку формування позитивного світосприйняття. Основою для подібної діяльності в сучасній школі може слугувати саме позитивна психологія, ключовим конструктом якої є конструкт «щасливе життя», тобто, «отримання істинного задоволення, реалізуючи власні індивідуальні гідності, незалежно від того, чим людина займається» [2, с. 86]. Відповідно, головною метою цих занять є навчити молодь, як будувати та підтримувати позитивні стосунки з іншими людьми. Зважаючи на розвиток сучасної освітньої парадигми та важливість психологічного благополуччя здобувачів освіти, впровадження позитивної психології на заняттях з іноземних мов стає актуальною і багатобічною ініціативою, яка може вигідно вплинути на психологічний стан тих, кого навчаємо, та педагогічне спілкування.

Педагогічне спілкування – це спілкування педагога з вихованцями в педагогічних цілях [1, с. 376]. Педагогічна етика – це розділ етичної науки, який вивчає особливості педагогічної моралі, знаходить конкретні шляхи реалізації загальних принципів моралі у сфері педагогічної діяльності, визначає її функції, конкретний зміст принципів і етичних категорій. Перед педагогічною етикою стоїть низка актуальних завдань, таких як дослідження методологічних питань, з'ясування структури та вивчення процесу формування моральних потреб педагогів, конкретна розробка морального виміру педагогічної праці, визначення пропонованих вимог до морального вигляду вчителя, педагогічну майстерність тощо. Сьогодні про педагогічну майстерність [7; 9] часто говорять, по-перше, як про таку, що ґрунтується на світогляді та ідейних переконаннях вчителя. По-друге, педагогічна майстерність передбачає досконале володіння предметом і знання фактичного матеріалу. По-третє, необхідно знати, як навчати і виховувати. Педагогічні менеджери повинні вміти комунікувати свої знання, тобто трансформувати їх і зробити цікавими, зрозумілими і доступними для здобувачів освіти. Четвертою рисою педагогічної майстерності можна вважати педагогічну винахідливість. Неможливо набути педагогічної винахідливості, не володіючи педагогічною майстерністю. Педагогічна винахідливість не набувається через запам'ятовування, пам'ять чи тренування. Вона є результатом творчості педагогічного менеджера і показником гнучкості його розуму. Педагогічний такт – це аж ніяк не стереотип. Педагогічний такт найбільше потрібен у конфліктних ситуаціях, але його основне призначення – запобігати виникненню таких утруднень. Викладачі повинні постійно запитувати себе, чи відповідають вони вимогам сучасної освіти? Педагогічний такт необхідний як для викладання, так і для навчання. Однак у навчанні його роль особлива. Оригінальність у навчанні виявляється в умінні педагогічного менеджера встановлювати професійні та емоційні зв'язки з тими, кого навчає, з мінімальними витратами фізичних та розумових зусиль. Це також вимагає вміння регулювати поведінку та діяльність тих, кого навчають, і задавати їм відповідний мажорний тон діяльності. Вміння забезпечити відповідний тон є необхідним. Основними характеристиками педагогічного такту є належність до моральної культури особистості педагога. Такт є моральним регулятором навчально-виховного процесу і ґрунтується на морально-психологічних якостях педагога. Характерними рисами тактовної людини є оптимістичність, вона і надає здобувачам

освіти бадьорості та впевненості. У процесі аналізу того, яким бачать педагогічного менеджера здобувачі освіти, було з'ясовано, що, окрім базових функцій викладача...ті, кого навчаємо, хочуть бачити в ньому особу з почуттям гумору, що має активну соціальну позицію і є носієм загальнолюдських цінностей, є ерудованою, обізнаною у сфері освіти, терплячою до помилок у процесі навчання, доцільно вимогливою, простою і толерантною у спілкуванні, порядною у ставленні до них, справедливою, чесною, доброю, чуйною, сучасною, тактовною, товариською, об'єктивною, дбайливою й емпатійною [10, с. 150]. Освітній менеджер грає велику роль в житті підростаючого покоління, адже для того, щоб дитина стала освіченою людиною, чесним громадянином та професіоналом в своїй справі, яка не боїться впроваджувати нові ідеї, вона повинна мати гарний взірєць для наслідування. Тобто, викладач для кожного зі здобувачів освіти повинен стати другом, фасилітатором [18, с. 50], який не критикуватиме неправильно виконану роботу, а навпаки пояснить проблему та допоможе її вирішити разом. Такий підхід буде спонукати не боятися своїх помилок та не кидати все так як є, а завжди вирішувати проблему, йти далі, не зупиняючись [4]. Педагогічні менеджери не повинні підпорядковуватись тому плану навчання, який був притаманний при традиційних формах навчання, а це означає, що саме такий сучасний підхід в освіті дасть змогу кожному з педагогів презентувати свої знання, ефективність та професійну компетентність, що визначає рівень оволодіння людиною системою знань і умінь, необхідних для ефективного виконання нею завдань та функцій професійної діяльності [13, с. 49]. До того ж і здобувачам освіти буде більш цікаво навчатися з тим сучасним фахівцем, який не має певний застарілий план навчання та нудні способи вивчення шкільних матеріалів, постійно імпровізує, задає мажорний тон діяльності, що підвищить цікавість підростаючого покоління до навчання та швидкість розуміння й запам'ятовування навчального матеріалу. Ефективне навчання неможливе без активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей [11].

Презентованими вище питаннями опікуються здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», які вже мають практику викладання в закладах освіти, що оприлюднювались на прийдешній Міжнародній науково-практичній конференції «Література, психологія, педагогіка у ракурсах взаємодії», яка проводилась 9 листопада 2023 року. Науковий захід був присвяче-

ний 75-річчю Горлівського інституту іноземних мов, нагальні питання управління у сфері освіти обговорювались на секційних засіданнях. Так на 10 секції «Проблеми використання інноваційних технологій в психолого-педагогічних дослідженнях і освітньому процесі» виступили зі своїми доповідями: Урядова Маргарита «Сучасний та креативний педагогічний менеджер – гарантія успіху освітнього процесу», Верцанова Наталія «Менеджмент у сфері освіти: конфлікт у педагогічному спілкуванні», Щербина Юлія «Комунікативний менеджмент у сфері освіти: педагогічний такт та етика», Філіппова Інна «Психолого-педагогічні аспекти позитивної психології на уроках англійської мови в старшій школі», що проходила в дистанційному онлайн-форматі. Матеріали конференції розташовано на платформі відкритого рецензування Peers.International, яка розроблена та підтримується в межах проекту «Відкриті практики, прозорість та доброчесність для сучасної вищої школи» (OPTIMA): <https://peers.international/uk/lpp>.

Висновки. Резюмуючи викладене, можемо зробити висновок про те, що конфлікти між учасниками освітнього процесу можуть негативно впливати на якість освіти в цілому, і розв'язання конфліктних ситуацій вбачаємо в їх профілактиці; мінімальному втручанні до них; прямій розмові між сторонами конфлікту; умінні слухати позицію іншої сторони; контролі емоцій; прагненні до компромісу; застосуванні методу емпатії, тобто звернення до третьої сторони, що зможе допомогти сторонам зрозуміти один одного і знайти рішення, яке буде прийнятним для всіх. Аналізуючи аспекти педагогічного спілкування робимо наголос на тому, що педагогічний такт та етика в професійній діяльності педагогічного менеджера можуть виступати як коректні та науково обґрунтовані методи впливу на суб'єктів навчально-виховного процесу. Визначивши можливості та потенціал використання позитивної психології на заняттях з іноземних мов, ми з'ясували, що її впровадження сприяє покращенню взаємин між учасниками освітнього процесу, створюючи позитивну атмосферу. Отже, саме гарна співпраця між учасниками освітнього процесу, дружнє партнерство на занятті та спільний процес вивчення чогось нового є великим успіхом в навчально-виховному процесі закладу освіти.

Список використаної літератури:

1. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 383 с.
2. Іванов С., Іванова Л. Чи потрібна позитивна психологія українській школі? *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць ДВНЗ «Запорізький національний університет» та Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2015. Т. 1. № 7. С. 81–87.

3. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.
4. Креативний вчитель – креативний учень. URL : https://sacina.at.ua/load/tvorcha_laboratorija_zastupnika/kreativnij_vchitel_kreativnij_uchen/15-1-0-125 (дата звернення 05.10.2023).
5. Кузнецова М. М. Оптимізм в системі понять позитивної психології. *Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. 2017. Вип. 56. С. 146–158.
6. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. 2-ге вид., стер. Київ : Знання, 2011. 486 с.
7. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. Київ : Знання, 2007. 447 с.
8. Малахов В. А. Етика : курс лекцій. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 214 с. URL: https://lib.oa.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/Etyka_Malakhov.pdf (дата звернення : 13.10.2023).
9. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-те вид., доп. і перероб. Київ, 2007. 656 с.
10. Несторук Н. А., Врюкало В. М. Альтернативна диспозиція концепції вимог до викладачів вишів. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. Дрогобич. Випуск 12 (44). 2021. С. 146–150.
11. Опис досвіду : Вчитель початкових класів Васьківська Г. П. URL: <https://vchitel-rochatkovikh-klasiv83.webnode.com.ua/pro-nas/> (дата звернення 07.10.2023).
12. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
13. Пономарьов О. С., Середя Н. В., Чеботарьов М. К. Моделювання діяльності фахівця : навч.-метод. посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. 58 с.
14. Рацун А. Б., Довга Т. Я., Рацун А. В. Педагогіка : інформативний виклад : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : КТН, 2015. 320 с.
15. Шрагіна Л. І. Основи організаційної психології : методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів. Одеса : Видавництво : Бартенєва, 2014. 40 с.
16. Abraham Harold Maslow, Robert, Ph.D. Frager and James Fadiman. *Motivation & personality*. TBS, 1987. 290 p.
17. Seligman M. E. *Learned optimism : how to change your mind and your life*. Vintage, 2006. 336 p.
18. Dignen B. *Facilitation : Bringing out the best*. Business Spotlight. 2008. № 1. P. 50–56.

Nestoruk N., Sharko A. Current Aspects of Management in the Field of Education: the Concept of Conflict-free Pedagogical Management

Studying the educational process of educational institutions revealed the need to search for sufficiently correct and scientifically based methods and tools for conflict-free pedagogical management.

It is proved that conflicts between participants in the educational process can negatively affect the quality of education in general, and the resolution of conflict situations is seen in their prevention; minimal intervention in them; direct conversation between the parties to the conflict; the ability to listen to the position of the other party; control of emotions; the desire for compromise; the use of the method of empathy, that is, addressing a third party that can help the parties understand each other and find a solution that will be acceptable to all.

Analyzing the aspects of pedagogical communication, it is determined that pedagogical tact and Ethics in the professional activity of a pedagogical manager can act as correct and scientifically based methods of influencing the subjects of the educational process.

Having identified the possibilities and potential of using positive psychology in foreign language classes, it was found that its introduction helps to increase the motivation of educational applicants. This approach helps to find the positive aspects of language learning, inspires success and creates an incentive to activate learning activities. The second important aspect is improving self – esteem. Positive psychology promotes the development of a positive self-perception, helping educational applicants reach their potential and understand their own achievements. In addition, Positive Psychology also helps reduce the stress that can occur during training, especially before important exams. An equally important aspect is the development of social skills and cooperation. It is noted that the introduction of positive psychology helps to improve relationships between participants in the educational process, creating a positive atmosphere contributing to the development of joint work.

The author justifies that only a modern and creative pedagogical manager can become a good role model who loves and respects every applicant for education. In addition, it is good cooperation between participants in the educational process, friendly partnership in the classroom and the joint process of learning something new that is a great success in the educational process of an educational institution.

Key words: *applicants for education, teacher manager, conflict, positive psychology, pedagogical communication.*